

کرونا و حوزویان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

سردبیر - عبدالرضا ایزدپناه

در چند ماه گذشته پدیده کرونا، زیست بشر را دچار دگرگونی کرد. این ویروس، فراتراز وبا، طاعون و بیماری‌های بسیار سخت در گستره جهانی همه لایه‌های زیستی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، دینی، مذهبی و اداری را درگیر کرد.

اعتقاد مردم به روحانیت را سست کنند. بوق‌های رسانه‌ای استکبار و صهیونیست و در کشورهای غربی، عبری عربی و فضای مجازی چند هفته این رخداد را سوژه کردند و پرسش‌هایی چالش برانگیز و شبه‌افکن مطرح کردند. گفتند: این ویروس را طلاب خارجی آن هم طلبه‌هایی که از چین آمدند، وارد کردند، تا از این راه هم رابطه ایران و چین را تیره سازند و هم ذهن مردم را علیه حوزه علمیه برآشوبند و هم با رصد و مدیریت واکنش‌های شتاب‌زده برخی روحانیون سنتی حوزه علوم دینی در برابر تعطیلی اماکن مقدس نمازهای جمعه، مساجد و دیگر مناسک و مراسم مذهبی روحانیت را واپس‌گرا و مخالف علم و کارشناسی‌های حوزه سلامت معرفی کنند.

خوش‌بختانه با هوش‌مندی رهبر فرزانه انقلاب اسلامی و همراهی مراجع بزرگوار با تدبیرهای رهبری، توطئه‌های دشمنان انقلاب و اسلام ناب با شکست روبه‌رو شد و حوزه‌های علمیه و روحانیت و دین‌داران و مذهبی‌ها به بهترین وجهی نه تنها دشمن را ناکام کردند، بلکه اقدام ایثارگرانه گروهی از روحانیت و طلاب و عالمان دینی در بیمارستان‌ها همراه با پزشکان و پرستاران و عیادت و کمک روحی و مادی به بیماران کرونایی و انجام وظیفه پرخطر آداب کفن و دفن و شست‌وشو طبق دستور رهبری بر انجام آیین و آداب کامل

پاندومی کرونا نه تنها بنیادهای دانش و علم بشری را به چالش کشید و دانشوران علوم زیستی، پزشکی و سازمان‌های متولی سلامت و بهداشت را درمانده کرد، بلکه زندگی دینی و سلوک و مناسک مذهبی را درگیر کرد و سازمان‌ها، مراکز و مراسم بین‌المللی و دینی را تعطیل کرد و پرسش‌هایی را درباره دین‌الهیات و معارف الهی در ذهن‌ها پدید آورد و همه گروه‌ها در تمام سطوح را در سرتاسر زمین به میدان مبارزه کشاند؛ همه نهادها، دستگاه‌های حکومتی، دانشوران مراکز علمی و راهبردی، سازمان‌های جهانی و نهادهای مدنی، با همه توان به میدان آمدند تا راه‌هایی برای پیش‌گیری از بهم‌ریزی شبکه زندگی، کاری، اقتصاد، معیشت مردم و جامعه بچوبند و زندگی فردی، اجتماعی و بین‌المللی خود را به گونه‌ای سامان دهند که هم چرخ اقتصاد و مناسک و مراسم و آموزش و اداره جامعه و حکومت بچرخد و هم در مقابله با این ویروس هزینه‌های کمتری داده شود.

در ایران جریان کرونا به گونه‌ای متفاوت با دیگر کشورها رخ نمود، پس از چین برای نخستین بار در شهر قم، شهر خون و قیام و حوزه علمیه آشکار شد و همین سوژه‌ای شد برای دشمنان به کمین نشسته انقلاب اسلامی و روحانیت، تا بلکه از این نمود، برای رسیدن به اهداف شوم‌شان کلاهی بدوزند و ایمان دینی و

زندگی در فضای کرونا انجام گرفت که خود سرمایه‌ای گران‌سنگ برای پس از کرونا و رخ‌دادهایی از این‌گونه است.

دست‌آورد بزرگ دیگری که اگر کرونا پیش نمی‌آمد، حوزه‌ها از آن محروم بودند، شناخت کاستی‌های روشی معرفتی، فقهی و فلسفی در ساماندهی زندگی امروز دینی و روبه‌روشدن عالمان دینی با ده‌ها پرسش و شبهه‌های جدید مانند: - کاستی در تفسیر و تبیین بلاها و مصیبت‌ها درخور ذهن و زبان و پرسش‌های امروز؛

- کاستی در شناخت و تبیین قلمرو دین و علم و تعامل دین‌داری و علم‌ورزی و بهره‌بری از داده‌های علمی در دو ساحت نظری و عملی دینی؛

- کاستی در بیان سبک زندگی دینی در جهان مدرن و پسامدرن آن هم با وجود چنین رخ‌داده‌ها و پدیده‌ها؛

- بایستگی توسعه و توان‌مندسازی دستگاه اجتهاد و استنباط و بهره‌وری بیشتر از قرآن و عقل، دو منبع اساسی استنباط و اجتهاد معارف و احکام دینی؛ - بایستگی تجدید نظر در روش‌شناسی علوم دینی و گونه‌اندیشه‌ورزی حوزه‌های علوم دینی؛

- بایستگی توجه به ظرفیت‌های علوم آفاقی در کنار علوم انفسی همراه با تعیین تکلیف با علوم طبیعی به‌ویژه تجربه‌های بشری که: "التجربة فوق العلم"

دینی برای مردگان، برگ‌زینی در سپهر ایران، برای حوزویان و روحانیت و مردم دین‌دار و مذهبی رقم خورد، که در این نوشتار جای گزارش آن ایثارها، خدمات و برکات نیست.

روحانیون با حضور در میدان‌های عملی و خدمت به قشرهای آسیب‌پذیر در حوزه‌های خدماتی نیز، آورده‌های خوبی داشته‌اند. گرچه سلطه رسانه‌ای صهیونیستی بر فضای مجازی و رسانه‌های استکباری و صهیونیستی از فروغ و نمود این خدمات کاست و چنان‌چه بایست سرمایه اجتماعی پدید نیاورد.

با همه این دست‌آورد، نه تنها درس‌های حوزه تعطیل نشد و حوزویان با مهارت‌ها و شیوه‌های بهره‌برداری از فن‌آوری و زبان ارتباطات و ظرفیت‌های بسیاری که فضای مجازی و نرم‌افزارها دارند، بیشتر آشنا شدند و به میدان‌ها و فن‌آوری گسترده‌تری در عرصه تبلیغ آموزش و خدمات پژوهی و انجام مراسم و مناسک مذهبی دست یافتند.

روحانیت نیز در حوزه‌های الهیات، کلام، فقه، اخلاق و تبیین روزآمد بنیادهای معرفتی آداب و مناسک و چگونگی زیست با کرونا و سبک زندگی در دوره کرونا و پساکرونا بیش از هشتاد نشست اندیشه‌ورزی و گفت‌وگوهای انتقادی در فضای مجازی و کانال‌های اجتماعی پیرامون پرسش‌ها نو آمد، درباره نوع

به جنگ کرونا می‌رفتیم. در قرآن آمده است عذاب الهی بر قوم یونس علیه السلام قطعی شده بود، حضرت یونس علیه السلام از سرپیچی و کارهای قومش و نپذیرفتن دعوت او را به توبه ناراحت شد و از قومش کناره گرفت. با رفتن حضرت یونس علیه السلام، آن‌ها به خود آمدند و توبه و تضرع کردند. خداوند نه تنها آن قوم را عذاب نکرد، که یونس علیه السلام را گرفتاری زندان شکم ماهی کرد. یا این‌که بگوییم چون سلامت انسان در شرع مقدس و حیات او از اهم امور است، و هر آنچه برای حفظ حیات و سلامت انسان لازم است از اهم واجبات است و مخالفت با نظر کارشناسان سلامت و دستورالعمل‌های ستاد کرونا حرامی بزرگ است، به ویژه آن‌که پای حق الناس و جان مردم و بیماری دیگر افراد در میان است؛

- در قلمرو دین و عقل به آنچه قرآن و سنت و ادله گفته‌اند گوش دهیم، شجاعانه با فقر علمی و روشی مان روبه‌رو شویم و در رسیدن به حق و حقیقت از موقعیت‌ها و داشته‌های مان بگذریم.

در قلمرو علم و دین، شیوه اندیشه و نوع اندیشه‌ورزی حاکم بر حوزه را بی‌هراس به چالش کشیم و به هر آنچه کتاب وحی و عقل رهنمون شد تن دهیم. برخی برآنند در اندیشه حاکم بر حوزه‌ها سهم و نقش درخوری به عقل و قرآن داده نشده است و اگر ما به همان اندازه که به سنت و اجتهاد بها می‌دهیم

و"التجربة علم مستأنف" می‌بینیم که امام معصوم علیه السلام، تجربه را علمی که نیازی به دانش دیگر ندارد و مستأنف است معرفی کرده است.

- تعارض میان بهم‌ریزی کلان اقتصادی کشور و سلامت و زندگی برخی از شهروندان، به گونه‌ای که نگاه‌های مسئولان جهانی در این‌باره متفاوت است. کشورهای سرمایه‌داری اصل را بر سلامت اقتصادی نهاندند و وزن اصلی را در این تضاد به اقتصاد داده‌اند؛

- پرسش از قلمرو دین و عقل در زندگی انسان و جایگاه دین و عقل و مرزشناسی و جایگاه این‌دو در به‌سامانی زندگی انسان و اداره جوامع بشری و پرسش‌های ریزتری مانند: عقلانیت و ترس در رفتارهای حکومتی و حاکمان.

همین جدالی که این روزها میان رئیس‌جمهور و رئیس مجلس پیش آمد. در تزاخم میان سلامت یک مسئول عالی و حضور در اجتماعات و سرکشی‌های مردمی چه باید کرد؟ آیا بایست سرمایه اجتماعی را که از حضور رئیس قوه در میان مردم به دست می‌آید، فدای هزینه‌هایی که با بیماری و یا مرگ آن و برگزاری انتخابات پیش می‌آید کرد؟

- پرسش از کارکرد و جایگاه دعا و توسلات به امامان و امام‌زادگان و عزاداری‌ها. آیا باید حرم‌ها، مشاهد مشرفه و مکان‌های زیارتی باز می‌ماند تا با توسل و توبه

به قرآن و عقل که دو حجت ظاهری و باطنی الهی برای آفریدگانش می‌باشند ارج گذاریم، به ظرفیت‌های بسیاری در اجتهاد خواهیم رسید.

در شریعت اسلامی در تزامم میان ترک واجب و انجام حرام با سلامتی و حیات انسان، فقه جعفری از شکل و قالب درانجام مناسک به سوی انجام آن به شکلی که تزامم نباشد، عقب می‌نشیند و تا رفع خطر مجوز صادر می‌کند. از نماز با همه آداب آن به نماز با اشاره سر و چشم بسنده می‌کند در مناسک مستحبی زیارات، توسلات و آیین‌ها و عزاداری که امر آسان‌تر و شکل‌های گوناگون انجام آن بیشتر است.

در این راستا، ده‌ها موضوع و پرسش‌های نوپیدای دیگر در عرصه فقه، کلام و علوم اخلاق که در زندگی کرونایی خود را نشان داده است و برخی دستگاه‌های حوزوی برای آن نشست‌ها و ویژه‌نامه‌هایی ترتیب داده‌اند و به مواد و مایه‌های راه‌گشاه در پاسخ به پرسش‌های نوپدید و گذار از چالش‌های زندگی مدرن و مجموعه‌های فرهنگی دشمن دست یافته‌اند.

- در تفسیر بلاها و مصیبت‌ها و علل پیدایش شرور، چنان‌چه اشاره شد، دیدگاه‌های گوناگونی است. برخی کرونا را دست‌ساز بشر می‌دانند و چین و آمریکا در این زمینه از متهمان ردیف نخست‌اند. و برخی الهیون و دین‌داران که متون دینی هم استوار بخش نگاه آن‌هاست، رفتارهای خلاف فطرت و آفرینش، زیرپانهادن

هنجارهای اساسی دینی و رفتار ضد دینی و اخلاقی انسان را عامل پنداری کرونا شمرده‌اند. افزون برآیه:

«ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ مَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ»^۱.

گفته‌هایی از امامان معصوم علیهم‌السلام رسیده است. امام همام علی بن موسی الرضا علیه‌السلام فرمودند:

كَلَّمَا أَحَدَّثَ الْعِبَادُ مِنَ الذُّنُوبِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَفْعَلُونَ، أَحَدَّثَ اللَّهُ لَهُمْ مِنَ الْبَلَاءِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَعْرِفُونَ؛^۲

هر گاه بندگان گناهان جدیدی انجام دهند، خداوند هم آن‌ها را به بلاهای ناشناخته‌ای گرفتار می‌کند.

برای داوری بهتر در این باره و انتخاب برخوردی پرستاورد با پدیده «کرونا»، بایست ماهیت کرونا را و آفاق و نوع کارکرد آن را شناخت. کرونا از گونه شرور در زندگی انسان است؟ در حالی که در هستی ما شر مطلق نداریم، شرنسبی است و دو گونه است، که برخی شرور از مناسبت انسان با خود و دیگر آفریده‌ها پدید می‌آیند و دست‌پخت خود انسان است، مانند قتل نفس و کشتن انسان دیگر، که نه برای قاتل سودی دارد و نه برای مقتول؛ قاتل در دنیا و آخرت ظالم به شمار می‌رود، مشرک و ظالم از رحمت بسیار گسترده الهی بهره‌ای نمی‌برد.

بنابراین کرونا، گرچه واکنش رفتارهای

روحانیان، مبلغان و حوزویان که در همه رخدادهای تلخ ایران اسلامی پناهگاه و راهنمای پابرهنگان و محرومان و مردم کوچه و بازار بوده‌اند. بایست در این رخداد وظایف خویش را نیک بشناسند و به بهترین وجه انجام دهند.

بایسته است ستاد ویژه‌ای برای پسا کرونا تشکیل شود و در کنار بالابردن کارکرد روحانیت در وضعیت کرونا، برای دوران پسا کرونا فکر و چاره‌ای کنند و با بهره‌گیری از کارشناسان اجتماعی و فن‌آوری، و با استفاده از داده‌های نشست‌ها و گفت‌وگوهای انتقادی و تجربه‌های دوره کرونا، به طرح تراز و کارگشایی برسند. إن شاء الله.

پی‌نوشت:

۱. روم، آیه ۴۱.

۲. کلینی، کافی، ج ۲، ص ۲۷۵.

ستم‌گرانه و فطرت‌ستیز آدمی است، ولی ظهور و پدید آمدن آن نه خواست انسان بوده است و نه هم اکنون در اختیار اوست و نه می‌تواند برای مقابله با آن و یا کم کردن آسیب‌های آن چاره‌ای کند. در برخورد با چنین پدیده‌هایی که زمان آمدن و رفتن و کم و زیاد کردن آن از دایره اراده بشر بیرون است، همان‌گونه که در جبهه سلامت برنامه‌ریزی و مدیریت آن دشوار است، در ساحت اخلاق و الهیات و اداره جامعه و سامان‌دهی زندگی هم مدیریت آن سخت است.

ویژگی دیگر کرونا، که مهار و مدیریت آن و آسیب‌هایش را دشوار می‌کند گستره فراکشوری و اقلیمی و قاره‌ای آن است، که همه انسان‌ها را درگیر کرده است. در دنیا حوزه قدرت هم نتوانسته است خود را از کرونا در امان بدارد، به ناو آمریکا در قلب اقیانوس و جان سرکردگان استکبار در کاخ سفید و الیزه نفوذ کرده است، هیچ‌کس در هیچ کجای عالم از دایره واگیری‌اش بیرون نیست.

برای مقابله با این ویروس، نه تنها حوزه سلامت، بلکه همه اصناف، دستگاه‌ها و سازمان‌ها بایست مناسبات خود را در درون کرونا و پس از کرونا روشن کنند و مردم نیز که در این گرفتاری جان‌کاه به ویژه آن‌هایی که آسیب بیشتری دیده‌اند، از گروه‌های مرجع و توان‌مند انتظاراتی در خور حوزه وظایف و کارکردهای آنان دارند.